

práce hybridní. Hlavní je na Tvrdeho úvodu, že čtenáře nemutí ke dogmatickým rozhodnutím, ani jej nenechává utonout v bezradném pochybovačství. Na cestu sympatické knižce, která je odkazem celožitovní píle, přejme všeho úspěchu, zvlášť u studentstva.

Jan Patočka.

I. CO JEST FILOSOFIE?

1. Úvody do filosofie. V době dnešního duchovního zmatku, kdy lidé dovedou zničit druhého člověka tak jako v dobách barbarských, dávno minulých, jen proto, že nepřisáhá na jejich dogma, jest obzvlášť potřebí každému, kdo nechce být postižen tímto kulturním atavismem, aby si osvojl filosofické myšlení, které zbaňuje člověka právě onoho úzkoprsého dogmatismu a dává mu široký rozhled po světě. Filosofie totiž v minulosti vyváděla lidstvo z barbarských bojů k vyšší kultuře míru a světové harmonie a tento její úkol zůstává, jak ukazují poslední události, neméně důležitým i v dnešní době.

K tomu, aby se člověk mohl vžít do filosofie, potřebuje, není-li v ní odborníkem, úvodu do filosofie. Někteří filosofové, zvlášť ti, jimž šlo o to, aby si lidé osvojili jen jejich filosofii, dívali se svrchu na úvody do filosofie. Doporučovali čísti jen jednotlivé filosofy, filosofické „genie“; tu prý přichází člověk přímo do varu filosofického a žije filosofii s filosofem. Tento způsob uvádění do filosofie není však úplný a není bez nedostatků. Člověk, který nemá nijakých vědomostí filosofických, čte-li vynikajícího filosofa, snadno mu sugestivně podléhá a často se nezbaví jeho vlivu po celý život. Tento způsob, má-li tedy být součástí úvodu do filosofie, náleží do t. zv. historického úvodu; nemá-li však být jednoranný, musí být doplňován znalostí také jiných „geniů“, tedy vlastně celých dějin filosofie, a tak se nám objevuje úvod do filosofie, který splývá s dějinami filosofie. A vyskytli se mnozí filosofové, kteří skutečně považovali právě dějiny filosofie za nejlepší úvod do filosofie.¹⁾

¹⁾ Historický úvod do filosofie u nás podal Fr. Dřtina ve svém „Úvodu do filosofie.“ I. vydání 1914, II. vydání přepracované a doplněné J. B. Kozákem. (Přaha, 1927. Laichter.) Podobnou tendenci má i j. „Přůvodce dějinami evropské filosofie.“ (Brno 1932.) Rádlovy „Dějiny filosofie“, které předpokládají kritického a ve filosofii zbláhého čtenáře, se za úvod do filosofie nehodí.

Avšak vedle historického úvodu jest nutné potřebí úvodu systematického, který by seznámil čtenáře se všemi hlavními problémy filosofickými. Dějinný sled filosofického myšlení má sice tu výhodu, že názorně ukazuje, jak vzrůstá a organicky se rozvíjí myšlení, nicméně nepodává celkového jasného přehledu o jednotlivých problémech a nepřipravuje člověka tak, aby se mu při každém problému objevil a nepřípravuje člověka možná řešení. Naopak začátečníci ve filosofii (kteří neprostudovali napřed systematický úvod do filosofie) mívají často z historického úvodu chaos, neboť historický úvod koná nejlépe službu jako ilustrace systematického úvodu. Systematický úvod sám sebou je nucen k historickým poukazům a tak vede k lepšímu porozumění historického vývoje. K samostatným dílům filosofickým možno přistoupiti teprve po úvodě, neboť teprve tehdy je čteme s náležitou kritikou, kdežto bez přehledu problémů filosofických, jaký podává úvod, dogmaticky se odevzdáváme filosofovi a přisaháme na jeho systém, což je vlastně opakem filosofie.

2. Pojem a definice filosofie. Na otázku, co jest filosofie,³⁾ nalezneme v knihách filosofů tolik rozmanitých odpovědí, takže si leckdo z těchto odpovědí, často protichůdných, může odnésti dojem, že vlastně filosofie neexistuje. Ostří otázky člověka hledajícího pojem filosofie nepocítil snad nikdo tak intenzivně jako Masaryk. Neznám v celé filosofické literatuře slov vystihujících lépe tuto situaci nežli slova Masarykova: „Chtěl jsem studovati filosofii a zároveň jsem měl sklonnost k sociologii, ale jak se stane člověk filosofem? Co a jak má studovati? Matematik, fysik a také právník má určitou dráhu životní, praktickou, ale doktor filosofie? Titul, nic víc, ba smí volit poslance.“³⁾ Sbíral jsem různé definice filosofie, četl různé přednášky o „domnělém úpadku filosofie“ a pod. the-mata, zejména přednášek vstupných, ale nezmoudřel jsem. Ve své úzkosti osmělil jsem se prosit o radu slavného filosa,⁴⁾ abych prý prostudoval dějiny filosofie, ale já bych se byl spokojil filosofii.“

³⁾ Původcem jména filosofie jest podle vši pravděpodobnosti Sokrates (469–399), který proti honosivým sofistům, osobujícím si titul mudrce („sofistes“ je totiž co „sofos“ a znamená „mudrce“), skromně se nazýval „filosof“ (mluvící moudrost), neboť podle jeho mínění jest moudrý jedině bůh.

⁴⁾ Ve starém Rakousku, dokud ještě platil majetkový census pro volby, měl doktor již na základě svého diplomu volební právo.

⁵⁾ Roberta Zimmermanna, prof. vídeňské university v letech 70tých min. stol.

Masaryk tu nepřímo poukazuje na nutnost systematického úvodu do filosofie, který také sám podal ve svých Základech konkrétné logiky 1885.

Řekům, u nichž filosofie vznikla, byla láskou k moudrosti, t. j. snahou po všem vědění a poznání. Tak Aristotelovi jest filosofie vědou o jsovcu vůbec. Scholastika odlišovala ji jakožto poznání přirozené, řídicí se světlem rozumu, od teologie, podávající poznání nadpřirozené. Descartovi je „poznání všeho, co lze vědět“. Christian Wolff označuje filosofii jako „vědu o všech možných věcech, jak a proč jsou možny“.⁵⁾ Tedy jest to jakási všeobecná věda.

Naproti tomu podle Kanta je filosofie jakožto školský pojem „rozumovým poznáním z pouhých pojmů“, a jakožto světový pojem „vědou o vztahu všeho poznání k podstatným účelům lidského rozumu“. Filosofie jest tedy hlavně kritikou lidského poznání, a tento názor se zvláště rozšířil ve škole novokantovské. Hegel nazývá ji „vědou o absolutnu“ ve formě dialektického vývoje, nebo „vědou rozumu sebe sama si uvědomujícího“. Schopenhauer vrací se ke Kantovu školskému pojmu a nazývá ji „vědou v pojmech“. Herbert považuje za úkol filosofie „zpracovávání pojmů vědecké práce a odstraňování sporů v nich skrytých“. U Berweg vidí ve filosofii „vědu o principech, jejímž úkolem jest vysvětlovati zásady a základní otázky vědeckého poznání“. Kdežto tedy do Wolffa jest filosofie jakousi obecnou vědou (scientia generalis), Kantem byl vytvořen názor o filosofii jako apriorní vědě, hledící vystihnouti základní principy a pojmy našeho poznání anebo světa vůbec, jak zdůrazňovali jeho následci. Sem dlužno zařaditi též názory omezující apriorně filosofii na duchovně nebo dokonce jen na některé z nich. Tak pro Windelbanda jest kritickou vědou o obecně platných hodnotách, o kterých se nesmí jednat jako o skutečnostech, nýbrž jako o normách. Naproti tomu pozitivismus přejal vlivem francouzského osvícenství pojem o filosofii jako obecné vědě. A tak Comtovi filosofie je vědou o všeobecnostech vědeckých (l'étude des généralités scientifiques), z nichž hledí vytvořiti jednotnou obecnou theorii. Je to tedy všeobecná soustava (système générale) lidských pojmů. Spencer ji nazývá „poznáním nejvyšší měrou obecným čili poznáním úplna ujednoceným“. V Německu

⁵⁾ Drtina ji nesprávně přepisuje Leibnizovi.

W u n d t považuje též filosofii za všeobecnou vědu, která chce poznatky jednotlivých věd sjednocovat v bezesporou soustavu a tak získati všeobecný názor na svět a život, jenž má uspokojiti nejen požadavky lidského rozumu, ale také potřeby lidského srdce. Souhlasně s tímto proudem považuje u nás J o s e f D u r d í k filosofii za „vědu, která na základě výsledků ostatních věd hledí sestrojiti jednotný názor na svět“. T. G. M a s a r y k vidí ve filosofii „vědu všeobecnou, jednotný názor o světě vědecký, theoretický a praktický; filosofie vědecká je všeobecným vzděláním vědeckým“. Z celého vývoje na otázku, co je filosofie, přece však jasně vyplývá jedna odpověď, že je to snaha o j e d n o t n ý s v ě t o v ý a ž i v o t n í n á z o r. Ovšem, jak také ještě z celého vývoje vyplývá, musíme tuto definici rozšířiti o jeden důležitý přívlastek, který má zvláště velký význam v moderní době, a to o přívlastek „v ě d e c k ý“. Věda se stala totiž tak důležitou součástí moderní kultury, že jí takřka dýcháme i žijeme za všech okolností, vše jí měříme a nelze jí tudíž při tvoření světového názoru pominouti. Již to, řekneme-li „nevědecký názor na svět a na život“, charakterizuje dosti dobře veškerý názory vydávající se také za filosofii, které však musí moderní člověk zamítnouti. A právě to, že moderní člověk netvoří si světového životního názoru, který by byl ve shodě s přítomnou dobou, jest hlavní příčinou dnešní duchovní a kulturní krise.

Nesmíme si však představovati, že definice filosofie, takto rozšířená o přívlastek „vědecká“, jest již úplně jasná. Právě přidáním onoho přívlastku vzniká celá řada problémů, které nutno napřed rozřešiti. Na otázku o poměru filosofie k vědě odpovídá se předně, že filosofie jest také vědou; od ostatních věd prý se liší svým obecným předmětem, a jest to tedy jakási věda všeobecná, „s c i e n t i a g e n e r a l i s“, nadvěda. Věda však, jak ji známe z vývoje kulturního, jest jen věda speciální, která, má-li býti vědou, musí býti jistá, přesná a systematicky uspořádána. A aby tomuto požadavku mohla vyhověti, musí se omeziti na určitý úzký obor definovaného předmětu, aby jej mohla co možná úplně vyčerpati, a musí tedy vycházeti buď od přesně vymezených faktů nebo axiomů (základních vět, z nichž se vyvozují poučky). Avšak jest otázka, máme-li něco podobného ve filosofii? Předně její předmět není tak úzce vymezen jako u speciálních věd, neboť jim je celý svět. Jediné tehdy by mohla snad býti speciální vědou, kdyby se mohla omeziti, jak hlásal Kant a škola novokantovská, na kritiku

poznání. Avšak to jest přílišné zúžení úkolu filosofie, které by nutně vedlo k libovolnému vyloučení důležitých problémů z filosofie, a mimo to, kdybychom kritiku poznání učinili filosofii, dospěla by na konec v otázkách, odkud vzniká poznání a jak jest oprávněno a dále jaký jest jeho poměr k životu, k rozvinutí celé řady problémů filosofických, při nichž by znovu povstala otázka, které se právě chtěla filosofie jakožto kritika poznání vyhnouti.

Nezbývá tedy jiné cesty, nežli že filosofie jest obecnou vědou. A tu máme dvě cesty k její výstavbě, a to cestu deduktivní, apriorní, a cestu induktivní. Prvou cestou šla klasická racionalistická filosofie řeckou filosofii počínajíc a německého idealistickou filosofii končíc. Filosofie tato, ačkoli velmi mnoho přispěla k objasnění mnohých problémů a pojmů filosofických, přece na konec, když se počala přesněji zkoumati metoda věd, uvázla ve velkých nesnázích. Ukázalo se totiž, že filosofie nemá žádných vlastních axiomů a že veškerá její stavba, pokud se neopírá o ostatní vědy, jest zbudována na písku. Ani pokus německého idealismu pokantovského (hlavně Fichtův a Heglův), zachrániti apriorní vědu filosofickou t. zv. d i a l e k t i c k o u m e t h o d o u, se nezdařil, neboť dialektická metoda jest jen heuristickou metodou, která sice může uvedením pojmů v nové vztahy připraviti poznání vědecké, ale sama v sobě nemá logické průkaznosti. Podobnou tendenci má v moderní době pokus Husserlův vybudovati apriorní vědu (philosophia prima), pomocí t. zv. m e t h o d y f e n o m e n o l o g i c k é, která se domnívá, že když na základě zrění (intuice) postihne vědy podstatu předmětu, stejným způsobem může vystihnouti podstatu vší vědy, tedy základní vědu, která jest ostatním vědám vzorem, a tato základní věda předpokládá již určité stanovisko filosofie. Tato metoda, jak ukázal vývoj moderní logiky, nemá rovněž průkaznosti logické, a jest tedy také jen heuristickou metodou. Přes to tedy, že jako heuristická metoda přispěla fenomenologie v mnohých případech k objasnění problémů vědeckých i filosofických, přece její základní názor, vzniklý ze ztotožnění ideálů vědy s vědou skutečnou, že filosofie jest přesnou apriorní vědou, nelze uznati.

Poněvadž filosofie měla vždy hojně styky se speciálními vědami a čerpala odtud mnohý dobrý podnět k filosofickým názorům, jest možno považovati filosofii za obecnou vědu jakožto shrnutí výtežků všech věd tak, jak si to představovali p o s i t i v i s t e, najmě A. C o m t e. K tomu by však bylo nutno, aby filosofové byli poly-

history, zapracovanými do všech věd, jinak by vědecký specialista snadno mohl ukázat, jak jejich filosofie je vratká. Polyhistorové byli možni zvláště v dobách, kdy vědy nebyly tak pokročilé jako dnes (Leibniz). Poslední dva velcí polyhistorové, jako byli Spenser a Wundt, byli vydáni právě speciální kritice, která ukazovala na slabé stránky jejich vědeckých názorů, jež dále přecházely do jejich filosofie. Dnes není možný duch, který by objímal všechny vědy. A přece filosofie má s vědou společnou snahu po jasnosti, přesnosti a systematickosti. Odkud tedy její vědeckost? Masaryk se domnívá, že filosof musí být odborníkem v nějaké vědě nebo její části a svou vědeckost, kterou získal v omezeném odboru, může pak přenášeti na celý světový a životní názor, takže by filosofy mohli být vlastně jen vědeckí odborníci. Někteří filosofové dávají v této příčině důraz na některou vědu, jako Masaryk na sociologii, jiní zvláště na psychologii a opět jiní na přírodní vědy. Toto hledisko má v sobě cosi správného; poukazuje k tomu, že filosofie právě jako věda směřuje k poznání jasněmu, přesnému a systematickému, a takovému poznání, že se může naučiti jen prací v nějaké vědě. Avšak věc má též své značné obtíže. Předně musíme počítati také s neohebností a dogmatismem člověkovým. Snadno přeceňuje svůj obor a své čistě omezené odborné stanovisko, přízřebně určité vymezenému předmětu, přenáší beze vši změny na jiný, obecnější, širší předmět. Víme, jaké škody ve filosofii nadělalo přímé přenesení matematické nebo přírodovědecké i psychologické metody. Za druhé lidé vycházejíce ze svého úzkého odboru neberou ohled na změnu předmětu a jsouce zvyklí postupovati ve vědě s přesnou jistotou, domnívají se že jejich postup při tvoření světového názoru, kde je půda mnohem kluzší, děje se se stejnou jistotou.

Dále tento názor příliš ulpívá na částečném poznání, tedy materiálu, a nevěnuje náležitě pozornost tomu, že vedle této stránky má filosofie také druhou stránku, stránku tvůrčí, která záleží v poštížení světa a života jako celku, a to jest možno jen na základě osobní synthesy, t. j. osobní duševní koncentrace, která vždy charakterisuje pravého filosofa, avšak u vědce může úplně chybět, aniž je to vědě na újmu. Odtud pochopíme, že k filosofii vede cesta právě tak jako od vědy také od umění, jak ukazují nejlépe velcí umělci, zvláště básníci, jako: Sofokles, Lucretius Carus, Dante, Leonardo da Vinci, Shakespeare, Goethe, Tolstoj, Dostojevský, Wagner a j. A přece většina z nich nebyla vědeckými odborníky. A stejně vede cesta k filosofii od

náboženství, jak svědčí velcí filosofové: Plotinos, Origenes, Augustin, Tomáš Akvinský, Zwingli, Komenský, Campanella, Kierkegaard a mnozí jiní. Rovněž politikové a praktičtí lidé vůbec mohou od praxe přejíti k filosofii, na pť. Hobbes, Franklin, Bentham, Macchiavelli, Millové a j. Tu pak přicházíme do rozporu s požadavkem odbornosti a zdá se, že filosof se musí leckdy spokojiti s vědeckým diletantismem. Těmto nesnázím chce odpomoci Moritz Schlick, jeden z filosofů t. zv. vídeňského kroužku, a na základě názoru Ludwiga Wittgensteina a prohlašuje, že filosofie není vědou, nýbrž jen činností ujasňující ideje, čímž ovšem zase velmi zúžuje její úkol. Mnohem dále jde krajní názor, který považuje filosofii za něco čistě samostatného, za zvláště duchovní poznání, mající svou vlastní metodu, a nejenom nepotřebující vědy, nýbrž přímo vkladné vědě, která prý skresluje skutečnost. Jest to názor iracionalistický, který se táhne od Plotina a novoplatonského mysticismu přes středověk, renesanci, romantiku až do dnešní doby, kdy mu obzvláště energický výraz dali Sören Kierkegaard, Friedrich Nietzsche a Henri Bergson. Avšak také tento názor, chtějí se udržeti na výši moderní filosofie, jest nutně nedůsledný. Obejíti moderní vědy nemůže, musí se jí přece dovolávati, aby mu aspoň dodatečně potvrdila to, co mu podává jeho filosofická metoda jako zvláštní poznání filosofické, a tak nutně musí slevovati se svého iracionalismu, aby upravit lépe svůj poměr k vědě. Na Bergsonových neseznách v této příčině je to viděti velmi zřetelně. Tu také vidíme nemožnost úplného iracionalismu ve filosofii a filosofové, kteří se ho plně drží, přecházejí tím z filosofie buď do náboženství a theologie nebo do umění. (Kierkegaard, Nietzsche, Berďajev, Šestov a j.)

Podle našeho názoru filosofie není ani vědou ani jevem čistě iracionálním, jest samostatným kulturním útvarem. Jakožto snaha o vytvoření světového a životního názoru není ani vědou ani uměním, ani náboženstvím, ani životní praxí, ale je soustředěním všerého kulturního života v člověku jako celku, z něhož druhé složky vyplývají, má nutně vztahy ke všem oněm kulturním složkám, tedy i k umění i k náboženství i k životní praxi, zvláště pak k oně složce, která je tak charakteristická pro moderní dobu, k vědě. Filosofie vyvinula se jakožto reakce kulturního člověka, když v kulturním životě nastalo přílišné drobení, omezené odbornictví, které nutně vzniká na základě sociálního zá-

kona dělby práce, avšak ne aby potlačila tuto dělbu práce, která je tak užitečná pro pokrok lidstva, nýbrž aby její zhoubné účinky paralysovala. Proto filosofie nemůže rušiti vědy, nemůže nikdy to, co bylo získáno vědou, přezírat a ignorovati; naopak odborná věda, čím je odbornější, tím lépe pracuje pro filosofii. Filosofie doplňuje vědu celkovým hlediskem, a tu nám v moderní době vzniklý problém celku a části objasňuje poměr filosofie a vědy (ale i jiných kulturních složek). Kdežto věda podává poznání částečné, filosofie se pokouší o poznání celkové. Jak praví Russell, filosofie chce poznati svět jako celek. A jako celek na vyšším stupni není jen sumací částí, tak také filosofie tvoří vlastní poznání celkové a není jen sumací částečného poznání vědeckého (polyhistor nemusí být filosofem).

3. Methody filosofie. Jaký jest tedy poměr filosofie k vědě? Věda podává jednak materiál filosofii, jednak tvoří její kritérium, a to i filosofie velkých umělců atd. Filosofie nemůže hlásati něco, co by odporovalo vědeckým poznatkům. Filosofie se neobejde bez logiky, neboť jediné v logice se rozhoduje otázka správnosti a nesprávnosti. Světový a životní názor, má-li být jednotný, musí být logicky ucelený a v logickém poměru k poznatkům vědeckým. Logika musí zrušiti a odstraniti ve světovém a životním názoru vše, co je nelogické, sporné. Methoda filosofická, která odtud vyplývá, nazývá se *kritickou*. Moderní filosofie musí být kritická. Negativní stránkou kritické metody jest *skepsis*, která se obrací proti názorům, jež nelze uvést v souhlas s logickým svědomím člověka. Někteří filosofové, jako *Descartes* a *Herbart*, považují proto pochybování za počátek filosofie. Ovšem jako stránka negativní může být jen počátkem filosofie. T. zv. *skepticismus*, t. j. směr filosofický, který v Řecku založil *Pyrrhon* (365—275) a který považuje pochybování za vlastní filosofický postoj a jedinou filosofickou metodu vůbec, nemá ovšem onoho logického významu, neboť obrací se i proti logice a připravuje tak půdu vždy nějakému směru iracionalistickému. Skepsis nikdy člověku nestačí, neboť jest jen negací a člověk potřebuje také pozitivní názor, který by jej vedl životem. Místo logického kritéria (vědeckého) navrhovali *pragmatikové* (*Wil. James*) praktický úspěch (*what works*) za kritérium a chlubili se na základě této metody tolerancí, přitěžující pod zámlinkou tohoto kritéria do filosofie názory, jejichž objektivní platnost s logického hlediska nelze připustiti a jež tedy mohou být čistě subjektivními postuláty. Pragmatismus

v této příčině není tedy ničím jiným nežli obměněným skepticismem.

Filosof vytváří si na základě veškerého svého života celkový názor na svět a na život čili tvoří *celkovou syntézu* z veškerého svého poznání objektivního i subjektivního. Tato syntéza není, jak již bylo řečeno, sumací veškerého poznání, nýbrž originálním celkem poznatkovým, vytvořeným na osobním základě. Tím se právě filosof liší od ostatních lidí (na př. od odborných vědců, jednostranných umělců, jednostranně nábožensky zaujatých lidí, praktiků atd.), kteří buď této potřeby jednotného názoru necítí anebo se spokojují s jeho přejímáním od druhých. Tedy vedle metody kritické užívá filosof metody *synthetické*. Tato metoda není ovšem nikterak proti metodě kritické a nevylučuje se s ní. Jest sice pravda, že jsou někteří filosofové více kritičtí, jako *Hume* a *Kant*, jiní více synthetičtí jako *Hegel* a *Spencer*, ale jsou i filosofové, u nichž obě tyto metody jsou v rovnováze, jako u *Descarta* a *Leibnize*. Od doby romantiky synthetická metoda nazývá se také *intuicí* a považuje se za zvláštní metodu filosofickou, úplně odlišnou od vědecké metody a přinášející absolutní poznání. Dokonce se staví proti rozumové kritické metodě a jest pod různými jmény (*extase*, *kontemplace*, atd.) heslem všech iracionalistů. Poněvadž se však u filosofů vyskytly intuice zcela opačné, tedy je přece nutno někdy dovolávati se logiky, aspoň v polemice s intuitivními druhy. Názor iracionální, nedbající vůbec logiky, přestává být filosofii, stává se subjektivní *virou*, která může být omezena buď na jednu osobu anebo může být kolektivní, t. j. přináležeti celé skupině. Víra má také význam ve filosofii, avšak stejně jako pochybování jest jen začátkem, východiskem, které musí být rozumově zdůvodněno.

Jest přirozeno, že synthetická metoda vyznačující pravého filosofa, není dána každému, je k ní potřebí zvláštní osobní energie, která dovede v jeden celek shrnouti veškeru zkušenost. Této energie a synthesy jsou schopni jen někteří lidé, originální vynikající filosofové. Má tedy tato syntéza značnou složku osobní, a to vedlo některé badatele k tomu, že považovali právě tento osobní prvek za podstatu filosofie. Tak na př. *Wilhelm Dilthey* (*Typen der Weltanschauung*, Berlin 1911), *Georg Simmel* (*Schopenhauer u. Nietzsche*, Leipzig 1906; *Kant*, Leipzig 1903, *Hauptprobleme der Philosophie*, Leipzig 1910), *Richard Müller-Freienfels* (*Persönlichkeit und Weltanschauung*, Leipzig 1916),

Karl Jaspers (Psychologie der Weltanschauungen, Berlin 1919) a j. se domnívají, že nějaké objektivní filosofie docílití nelze. Rozmanitost filosofických systémů a názorů hledí vystihnouti psychologickou teorií filosofických typů, t. j. názorem, že určité typy duševního ustrojení mají jako nutný následek také určité typy filosofování (na př. energií budou theisty, spekulativnější pantheisty). Nejpracovavější teorií filosofických typů podal Richard Müller-Freienfels, který spojuje typy filosofování s typy duševního života vůbec (jak se jeví v umění, v náboženství — na př. typ dynamický, statický) a stanoví je vědecky na základě konkrétní psychologie (diferenciální psychologie Sternovy.) Nicméně i jeho práce ukazuje, jak všechno na tomto poli je ještě v počátcích a že tu zbývá ještě mnoho detailní práce. Tolik prozatím je jisto, že originální filosofie souvisí subjektivně vždy s temperamentem a charakterem filosofovým. Ale jest otázka, obsahu samotného. Filosof, u něhož proráží tato subjektivní stránka do obsahu, přestává být filosofem a stává se spíše ve filosofii umělcem a pod. (Nietzsche). Za druhé tento názor zapomíná důležitě úlohy, jakou hraje ve filosofii, a to i v obsahu, společenost a tradice. Na tomto základě vzniká národní charakter filosofie, který ovšem neznamená, že by každá národní filosofie měla svůj vlastní obsah, neboť musí být vědeckou (tedy všelidskou), nýbrž má svůj zvláštní ráz ve výběru a zdůrazňování problémů a jejich řešení v souvislosti s celým vývojem národa, jak je to viděti i dnes na rozdíl německé, francouzské, anglické i americké filosofie. Dále pravý filosof nejde jen za subjektivním poznáním, nýbrž vyniká též nad ostatní lidi živoucí logikou, která jej vede nejen k vytváření lepší metody poznání objektivní pravdy, nýbrž slouží mu i ke kritickému zhodnocení vlastní osobnosti. Skutečná filosofie přes všecku relativnost i v metafysice jde za ideálem zdůvodněné pravdy obecné, objektivní, platné pro všechny.

4. Rozdělení filosofie. Filosofie obsahuje a řeší čtyři hlavní problémy: problém poznání, problém přírody, problém hodnot a problém metafysický (celku).

Jakožto uvědomělá činnost duchovní je filosofie nejprve nuncena přemýšletí důsledně o všech prostředcích, jimiž může dosáhnouti svého cíle, a tak nám odtud vyplývá první úkol filosofie: kritika, kterou již Kant považoval za nejpřednější úkol filosofie. Kritika obrací se nejprve k poznání vůbec, hledá jeho

možnosti i hranice, aby tak určila filosofii místo v celkovém poznání. Tím činí konec vškerému dogmatismu, který se vždy vyhýbá přesným názorům o prostředcích poznání. Tak vzniká první a nejdůležitější filosofická disciplína, kterou nazýváme noetikou, teorií poznání atd.

Avšak vedle formálního úkolu vzniká kritice též úkol druhý, obsahový: připraviti výběr hlavních poznatků z jednotlivých speciálních věd nebo vědeckých skupin a kritické zhodnocení hlavních kulturních zjevů pro celkový světový a životní názor, pokud je filosofie vyzaduje. A to nám podávají jednotlivé filosofické disciplíny, které se řadí podle hlavních pojmů, přírody a hodnot, ve filosofii přírodní a filosofii hodnot. Filosofie hodnot se zase dělí podle jednotlivých kulturních hodnot na filosofii dějin, filosofii morální, filosofii umění, filosofii náboženství, filosofii společností, státu a práva, a filosofii výchovy. Dříve se považovaly za filosofické disciplíny také logika, psychologie, etika, estetika a sociologie. Avšak moderní konkrétní logika zaraďuje všechny tyto odbory v systém věd jako samostatné vědy, a pokud obsahují něco významného pro filosofii, jest úkolem svrchu jmenovaných disciplín, aby to zužitkovaly ve prospěch celkového názoru. Přesná děba intelektuální práce vyzaduje, aby vedle přesné odborných věd se ustavily jmenované filosofické disciplíny. Ve svém odborném zájmu věda se musí omeziti na svůj předmět a může nanejvýše tento předmět a jeho metody kriticky osvětliti, aby nezaměňovaly přesný odborný postup vědecký s volnějším filosoficko-hypothetickým stanoviskem, ponechávaje je zvláštním disciplinám filosofickým.

Konečně celá filosofie směřuje ke svému centrálnímu úkolu, vytvořiti nejvyšší syntézu, celkový světový a životní názor. Tento úkol se nazýval odedávna metafysikou; tak totiž rozuměl tomuto pojmu Aristoteles nazýváje jej první filosofii, která později byla čirou náhodou přezvána metafysikou. V pojmu metafysiky není tedy nutně obsaženo, co do ní vkládali novoplatonci, že by to byla disciplína, která by hleděla proniknouti za hranice našeho obvyklého poznání, čili do transcendentna. Jest to prostě celkový světový a životní názor, který si člověk tvoří na základě všech pramenů lidského poznání a vškerého lidského života. Ze tato metafysika není a nemůže být vědou, ač kde může, užívá vědecké a kde to není možno, aspoň kritické metody, vyplývá z její

základní metody syntetické, spokojující se leckde hypothesisou a analogií. V této syntetické metodě, v níž splývá subjektivní (osobní) moment poznání s objektivním v jedno, čerpá člověk nejen z vědecky zpracované objektivní zkušenosti, ale doplňuje ji a dodává jí životnosti ze své vnitřní zkušenosti, ze svých tuch a nadějí. Velké filozofy charakterizuje právě hluboký pohled do nitra duše lidské, jímž vynikají nad druhé lidi a který je činí duchovními vůdci světa. V tom záleží jejich originalita a také jejich trvalá hodnota filosofická. Proto dějiny filosofie jsou a budou vždy něco zcela jiného nežli dějiny vědy. Dějiny filosofie nám podávají trvalé typy a vzory pokusů o světový názor, které mají podobnou hodnotu jako díla umělecká. Nestárnou a stávají se novými podněty k filosofickému myšlení generací pozdějších. Ovšem, působení jejich je tím větší, čím větší objektivní hodnoty má jejich duše a čím více vědecké a kulturní práce své doby vedou do své subjektivní synthesy zahrnutí. Tím právě vynikli starověcí filozofové proti středověkým, takže nejen středověk stále na ně navazoval, ale stali se také novou studnicí filosofických názorů v době renesanční. Filozof sám nemusí vytvořit ve všech směrech pravou a přesnou rovnováhu mezi prvky objektivním a subjektivním, tu mohou přesněji vytvořit po případě jeho žáci, epigoni, jejichž práce jest jediné možná, když lze filozofa kritizovat a opravovat s hlediska objektivního. Proto jest také možno i po čase obnoviti leckteré starší filosofické názory (a děje se to stále) a připnouti je k novějšímu hledisku objektivně vědeckému. To je smysl každého volání „Zpět“ ve filosofii, neboť vrátiti se úplně k minulé filosofii nelze. To lze jen nadekretovati na základě podřízení theoretického úkolu filosofie praktickým cílům jako na př. v církevním hesle návratu k thomistické filosofii, avšak ani tu novothomismus neznamená onen návrat úplný, nýbrž také hledí starou nauku přizpůsobiti novému vědeckému hledisku.

L I T E R A T U R A

O jednotlivých definicích filosofie i o úvodech filosofie nalezne čtenář poučení na začátku Drtinova Úvodu do filosofie (I. díl 1929) a na počátku všech velkých dějin filosofie. Z velkého množství úvodů do filosofie, zvláště německých, jest u nás velmi oblíben úvod Külpův (Oswald Külp, *Einleitung in die Philosophie*), jež nově zpracovává a vydává August Messer. Do češtiny byl přeložen dvakrát, ve starém zpracování dr. Fr. Lukavským 1901, v novém Messerově zpracování podle 12. vyd. Ha-

nušem Sýkorou (k němuž napsal předmluvu J. B. Kozák) 1929. Kniha je sice dobrá, ale příliš německá a příliš nás naplňující německým duchem filosofování a doporučování bych proti ní studium nejlepšího amerického úvodu od G. W. W. Patricka: *Introduction to Philosophy* (bez data). Těž druhý u nás přeložený úvod do filosofie od Bertranda Russella *The Problems of Philosophy* 1912 (do češtiny přeložil Zd. Smetáček 1927, II. vydání 1934) není již výrazem myšlení Russellova a také není v souhlase a dnešní filosofii. V té příčině lépe poslouží Russellův spis: *An Outline of Philosophy* (Londýn 1927). Rovněž modernější proti Külpovu spisu, zvláště v metafysice, jest E. Bergmann: *Einführung in die Philosophie*, (Breslau 1926). Znamenitý je spis uvádějící do nejnovější filosofie (ovšem hlavně německé) Fritz Heimanna: *Neue Wege der Philosophie* (Leipzig 1929) a dále Ernsta von Astera: *Die Philosophie der Gegenwart* (Leiden 1935). Zato spis Karla Jaspersa *Philosophische Weltorientierung* (I. sv. velkého díla *Philosophie*, Berlin 1932) ohlášený jakožto úvod do filosofie je sice velmi zajímavým, avšak příliš osobním úvodem do Jaspersova iracionalismu (viz Louis Rayermaeker: *Introduction à la philosophie* 1930, str. 206 a n).

Z českých úvodů do filosofie na prvním místě nutno jmenovati Masaryka: *Základové konkrétné logiky*, zvláště kn. IV. str. 147—187. Populární O. T. Kunstovný: *Úvod do filosofie*. Praha 1908, a K. Dobruský: *Úvod do filosofie* (Aug. Krauser) 1921 s Kantova hlediska. Sem patří i Josef Kratochvíl: *Rukověť filosofie* 1938 (s katolického stanoviska). Spis J. L. Fischera: *Filosofie*, její podstata a problémy (1922) jako úvod do filosofie je příliš osobní a nebere filosofii v celém jejím rozsahu. Vladimír Hoppe již nadpisem *Úvod do intuitivní a kontemplativní filosofie* (Brno 1929), ukazuje, že je to úvod jen do jeho iracionální filosofie. E. Rádla spis *Moderní věda* (Praha 1926) nemá dosti objektivity k jednotlivým směrům filosofickým, a zdůrazňuje příliš náboženské stanovisko ve filosofii. Úvod do filosofie od J. Kratochvíla, vydáný r. 1912 i později, jest psán se stanoviska katolického.

Velmi důležitou pomůckou jsou slovníky filosofické, z nichž jsou nej-důležitější: J. Mark Baldwin, *Dictionary of Philosophy and Psychology*, II. sv. 1901/2, André Lalande, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, 2 sv. 1928, Rudolf Eisler, *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*, I. vydání Berlin 1913, čtvrté vydání o třech svazcích zpracoval 1927 Karel Roretz, J. C. Nicholson: *An Introductory Course in Philosophy*, London 1939, 508 str. V češtině: Josef Král, *Filosofický slovníček* 1924, J. Kratochvíl a K. Cernocký: *Slovník filosofický*, III. vyd. 1933, nyní IV. vyd., v němž však proniká příliš stanovisko katolické.